

www.pwc.com

Studiu privind creșterea intermedierii financiare în România

Martie 2019

pwc

1

*Context intern
și
internațional*

2

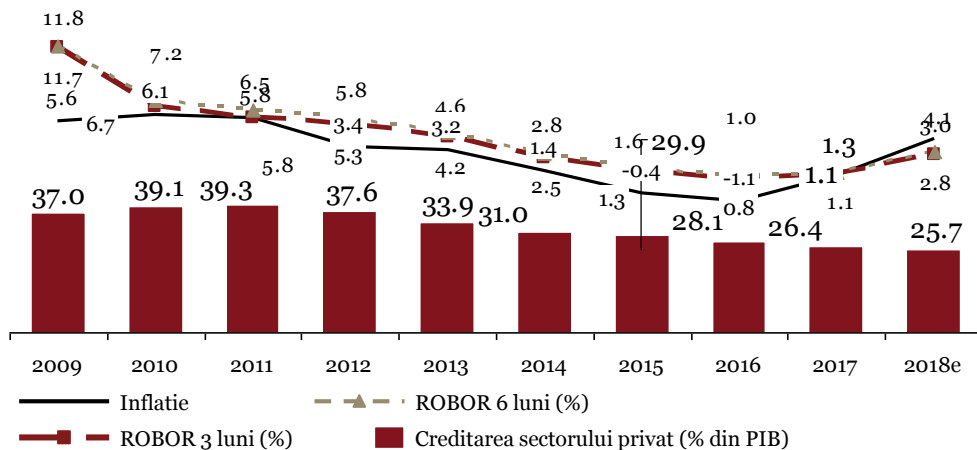
*Bariere în
creșterea
intermedierii
financiare*

3

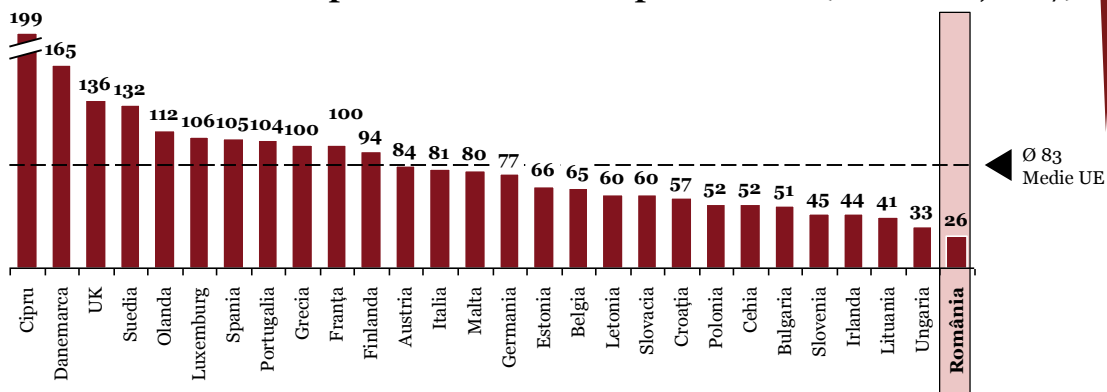
*Soluții
propușe și
impactul
potențial al
creșterii
intermedierii
financiare*

România are cel mai scăzut grad de intermediere financiară din Uniunea Europeană, cu o valoare de 25,7% în 2018, de 3 ori mai mică decât media UE

Creditarea sectorului privat din România (% din PIB, 2008 - 2018)

Creditarea sectorului privat România comparat cu UE (% din PIB, 2017)

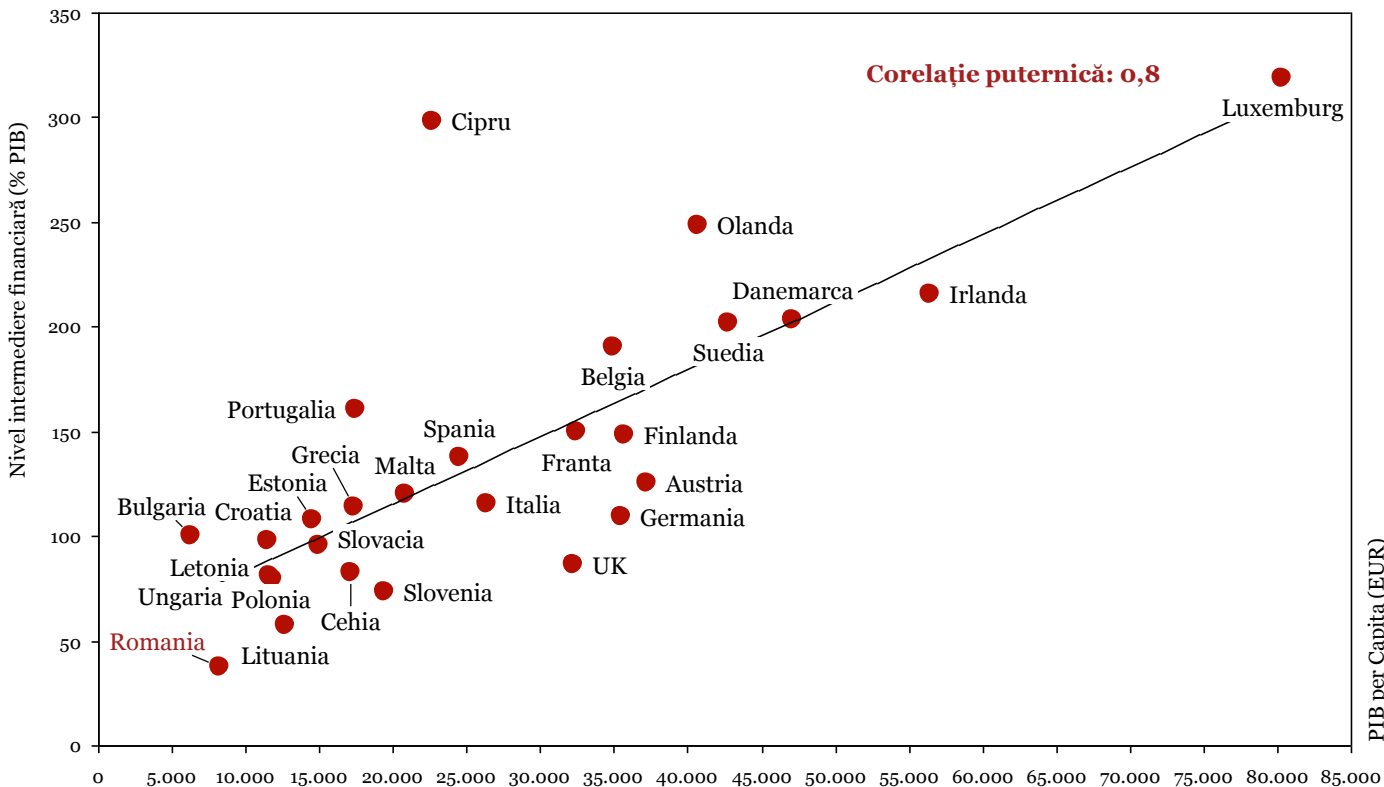

* Intermedierea financiară calculată ca raport între creditul acordat sectorului privat și PIB

- România se situează sub media UE de **83%**, în ceea ce privește intermedierea financiară*, dar și sub cea a țărilor cu economii emergente (e.g. Polonia și Cehia – 52%, Bulgaria 51%)
- Intermedierea financiară a scăzut la 26,4% în 2017, de la o medie de ~39% în anii 2010-2011. În același timp, ratele ROBOR la 3 și 6 luni au înregistrat un trend descrescător, revenind pe creștere începând cu 2017, în rezonanță cu evoluția inflației. **Deși ratele scăzute ale dobânzilor ar fi trebuit să impulsioneze creditarea, intermedierea financiară s-a aflat într-un continuu trend descrescător**
- Scăderea intermedierei financiare a fost generată de un cumul de factori, cei mai importanți fiind **volatilitatea cadrului legislativ și situația economică precară a IMM-urilor** (capitaluri negative, profitabilitate și lichiditate în declin). La descreșterea intermedierei financiare a contribuit de asemenea și **procesul de curățare a bilanțurilor de credite neperformante** demarat de instituțiile bancare în perioada imediat următoare crizei

Importanța intermedierei financiare este dată de influența pozitivă a acesteia asupra dezvoltării economice a unei țări

Corelație între nivelul PIB-ului per capita (Euro) și nivelul de intermediere financiară calculat ca % credite companii și populație din PIB (2017)

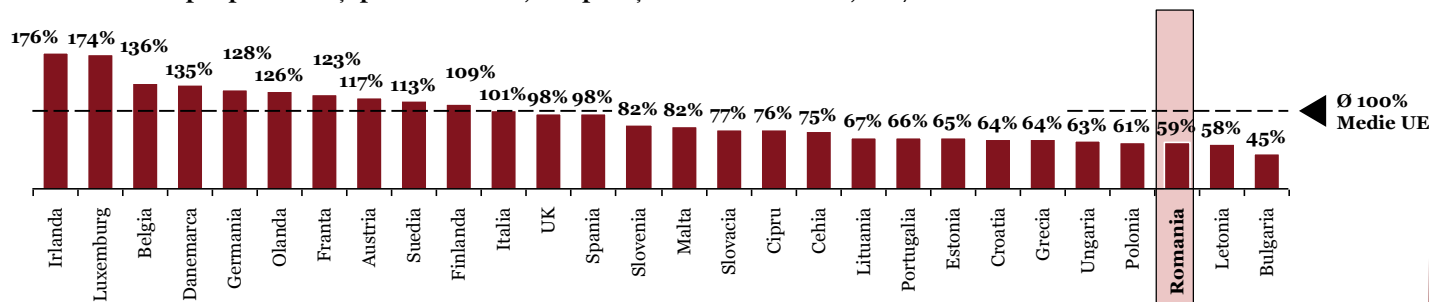

- Relația dintre sectorul financiar și creșterea economică a fost analizată în numeroase studii de specialitate, pe parcursul mai multor ani. Plecând de la o analiză a **80 de țări, pe durata a 30 de ani**, aceste studii demonstrează că **intermedierea financiară creează premisele necesare creșterii economice viitoare**
- Astfel, s-a demonstrat că nivelul dezvoltării și intermedierei financiare este puternic asociat cu **creșterea reală a PIB pe cap de locuitor**, cu rata acumulării de capital fizic și cu îmbunătățirea eficienței cu care economiile folosesc capitalul

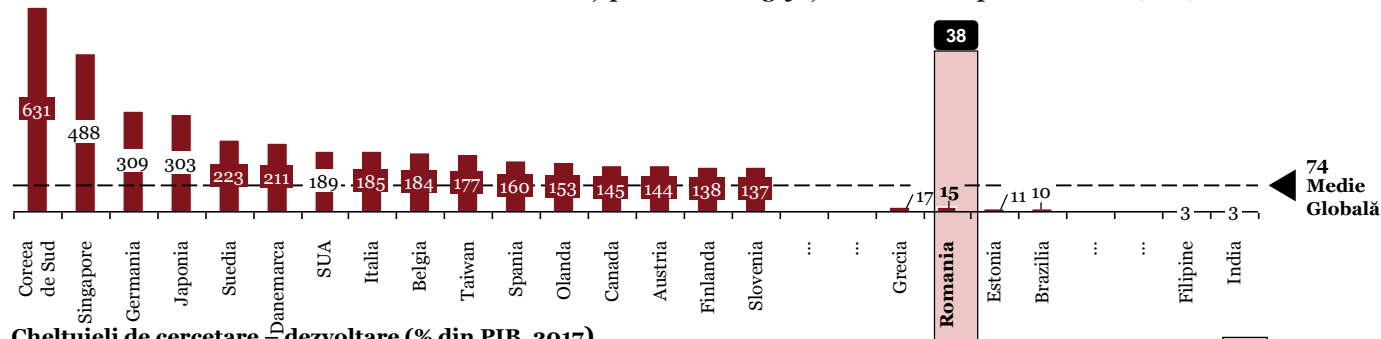
Sursă: BCE, Eurostat, BNR, INSSE, BEI, King and Levine, Analiză PwC

Gradul de automatizare redus, productivitatea scăzută și nivelul limitat al cheltuielilor în cercetare – dezvoltare accentuează nevoia acută de investiții din România

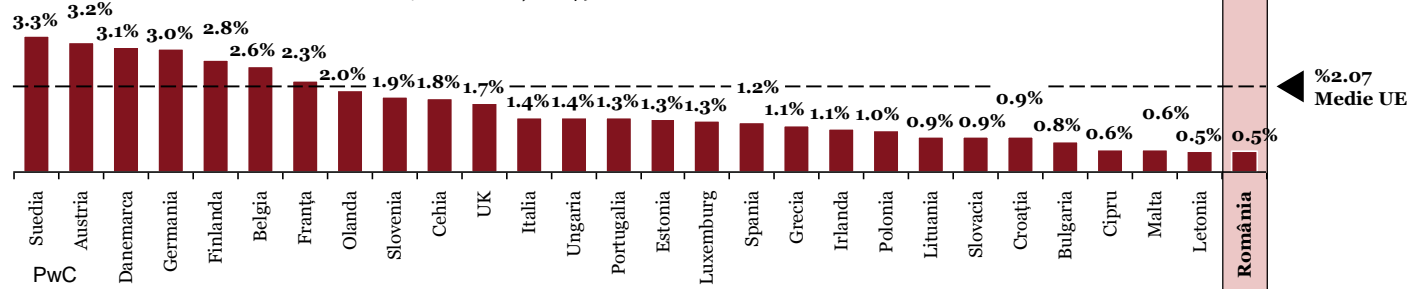
Productivitatea per persoană și per oră lucrată, comparație versus media UE, 2017

Gradul de automatizare măsurat ca numărul de roboți per 10.000 angajați din industria prelucrătoare (2016)

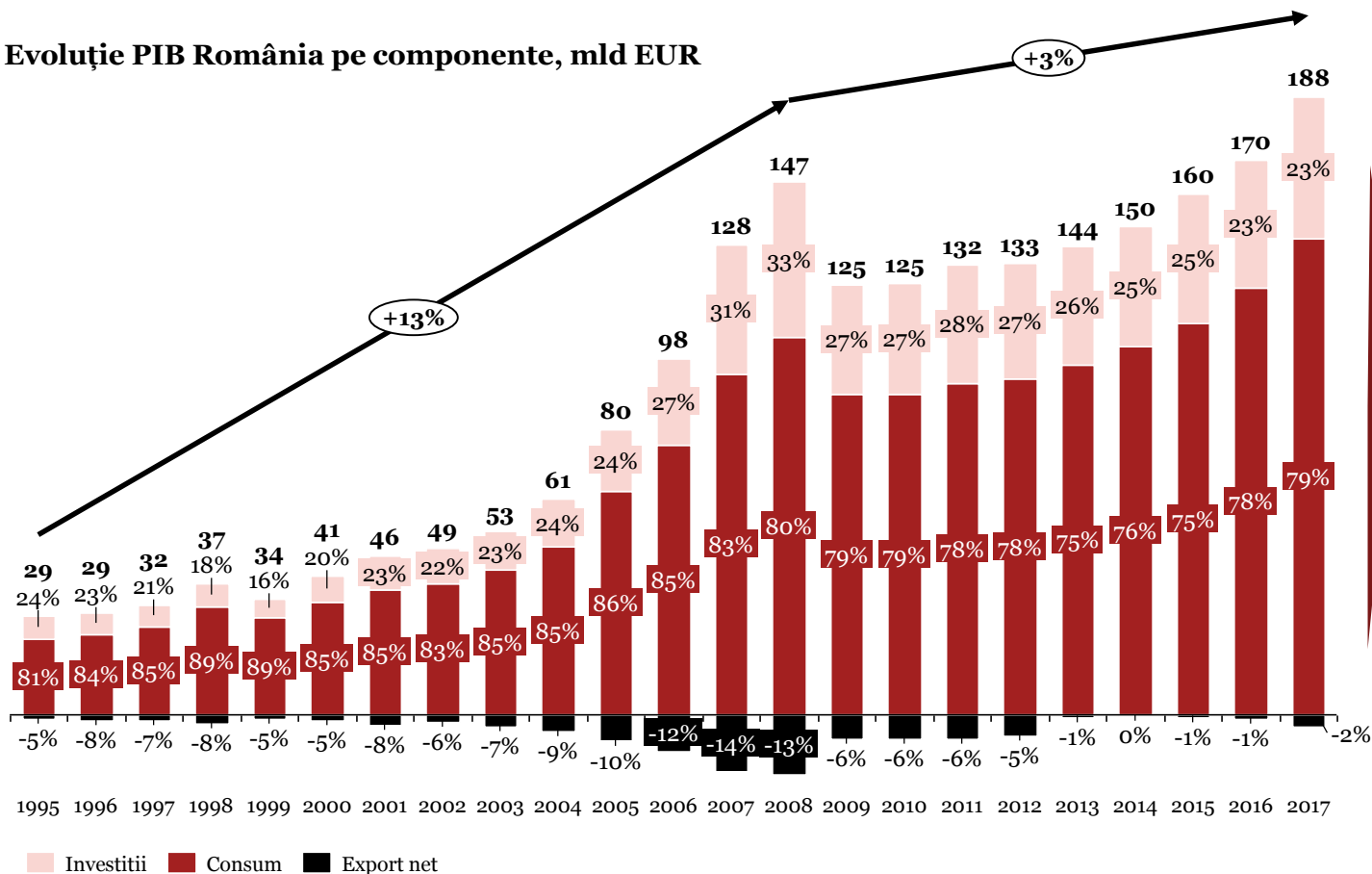
Cheltuieli de cercetare și dezvoltare (% din PIB, 2017)

Productivitatea scăzută din România (**59% din media UE**), gradul mic de automatizare (**20% din media globală**), precum și cheltuielile scăzute în domeniul cercetării – dezvoltării (**25% din media UE**) accentuează nevoia acută de investiții în România

Cu toate acestea, în ultimii 10 ani, ponderea investițiilor în PIB a fost în continuă scădere

Evoluție PIB România pe componente, mld EUR

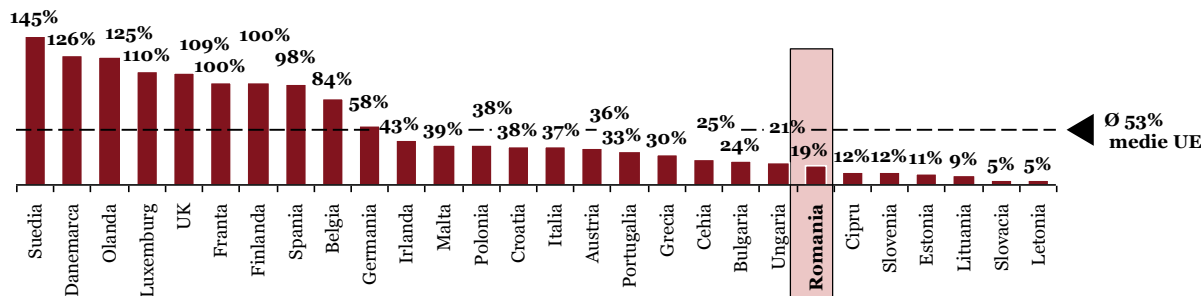

Sursă: Eurostat,

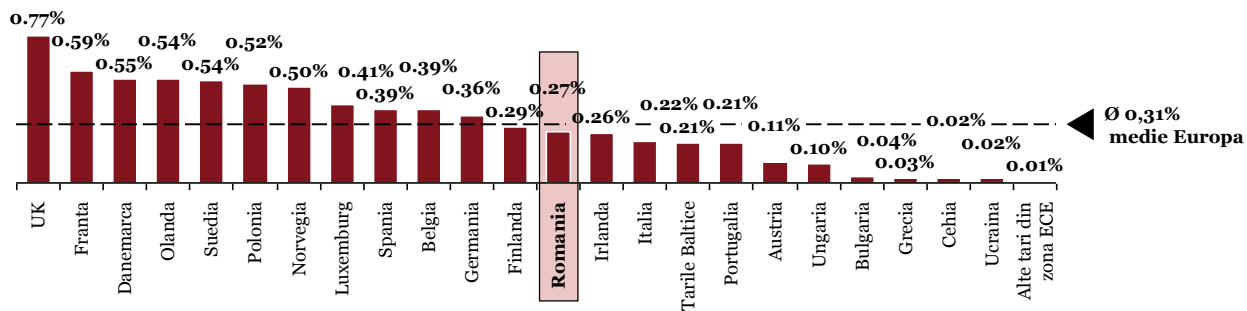
Din analiza structurii PIB-ului, se remarcă faptul că în ultimii 10 ani, rolul investițiilor în creșterea economică a fost în scădere cu 10 puncte procentuale, România având una dintre cele mai scăzute activități de investiții din UE (doar 68% dintre firme au investit în 2018, comparativ cu 87% la nivelul UE)

În condițiile unei piețe de capital slab dezvoltate, creditarea bancară rămâne principala alternativă viabilă pentru finanțarea investițiilor

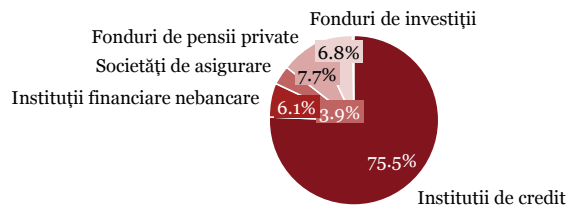
Capitalizarea bursieră a companiilor listate, ca % din PIB, 2017

Finanțarea fondurilor cu capital privat de risc, după țara de destinație a investițiilor, % din PIB, 2017

Distribuția activelor în cadrul sectorului financiar din România (T3 2018)

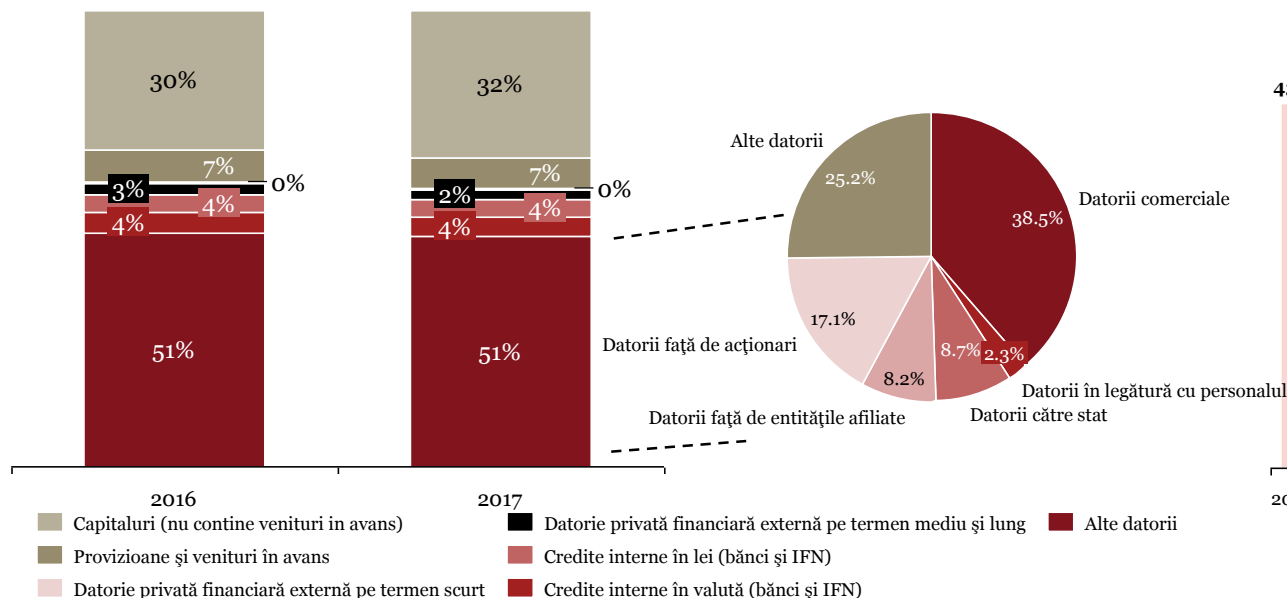
PwC

Sursă: Ceicdata, Invest Europe 2017, BNR, Analiză PwC

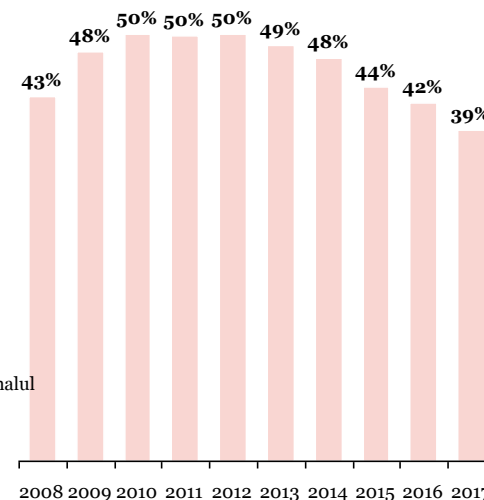
- Finanțarea prin piața de capital se realizează fie prin intermediul pieței reglementate (bursa de valori) fie prin plasamente efectuate de către fondurile de investiții ("private equity" sau "venture capital")
- Comparativ cu alte state europene, în România, **piața de capital nu deține un procent semnificativ în finanțarea companiilor**
- Mai mult, din analiza distribuției activelor în cadrul sectorului financiar din România, se observă faptul că instituțiile de credit dețin o pondere semnificativă. **Prin urmare, creditul bancar reprezintă alternativa viabilă în ceea ce privește finanțarea investițiilor**

Deși potențialul de creditare există în economie, doar 8% din structura de finanțare a firmelor provine din credite interne

Structura pasivului companiilor nefinanciare din România, după tipul de finanțare (%)

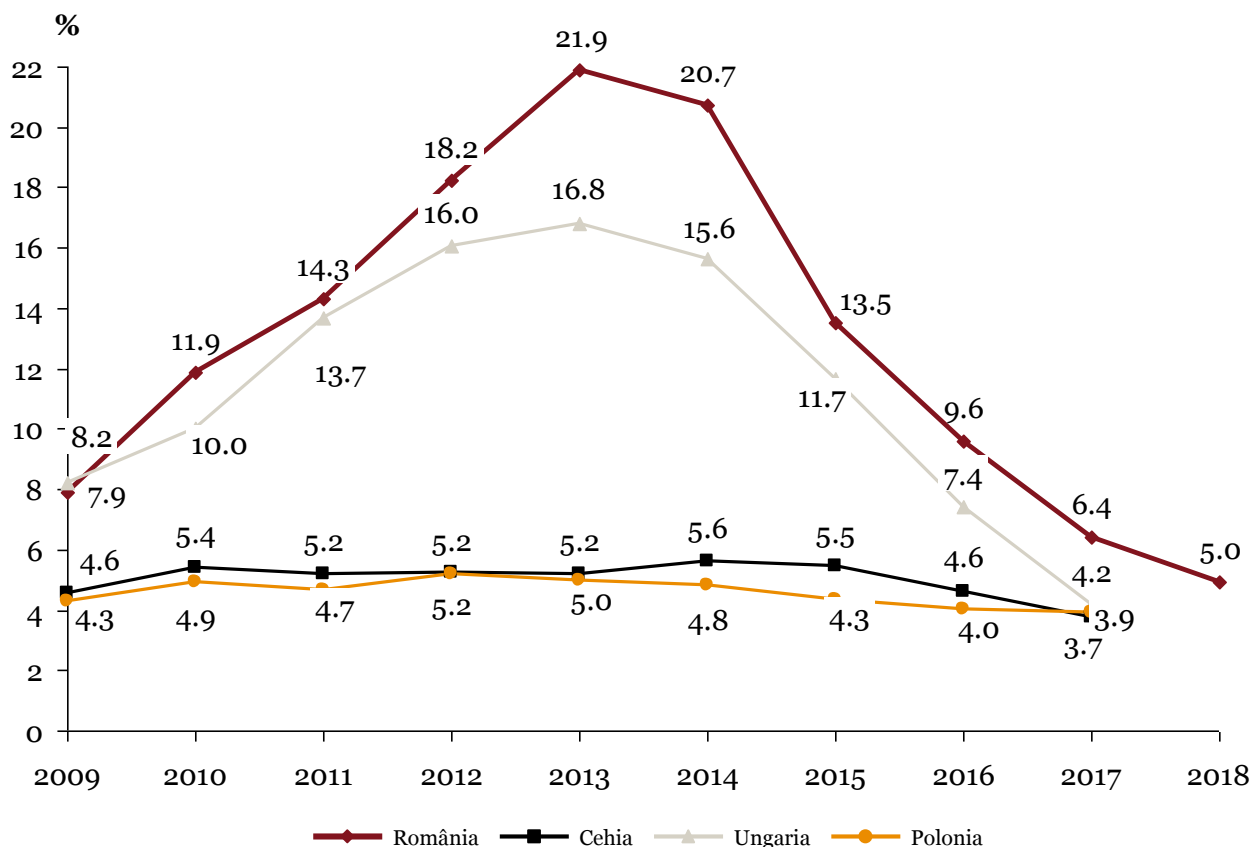
Firme din Romania cu capitaluri proprii negative (% din total firme)

- În contextul unei nevoie acute de investiții, companiile nefinanciare preferă surse alternative de finanțare cum ar fi **autofinanțarea, creditul furnizor, credit intra-grup și împrumuturi de la acționari**
- **Raportul între creditul comercial și creditul financiar este de aproximativ 3:1**, ceea ce crește riscul de blocaj financiar
- Accesarea finanțării bancare se dovedește a fi dificilă, în contextul în care firmele se confruntă cu următoarele probleme:
 1. Insuficiența garanțiilor eligibile
 2. Lipsa de know-how pentru a structura proiecte viabile din punct de vedere financiar
 3. Subcapitalizarea companiilor
 4. Birocrație, proceduri excesive de obținere a fondurilor UE
 5. Nivel scăzut de educație financiară

Băncile și-au consolidat capacitatea de creditare, prin eforturi susținute de reducere a creditelor neperformante

Evoluția creditelor neperformante (%)

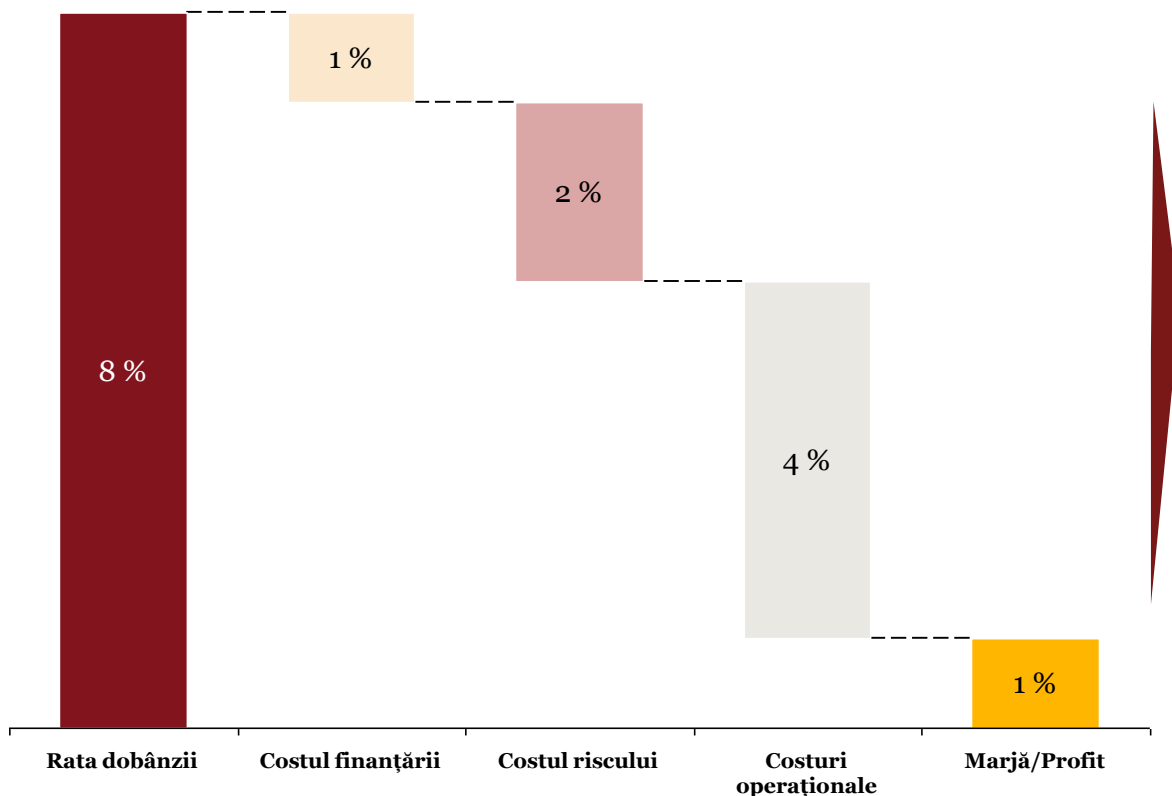

Sursă: World Bank, BNR

- Începând cu anul 2012, băncile au demarat un proces amplu de curățare a bilanțurilor de creditele neperformante, în condițiile în care **România avea una dintre cele mai ridicate rate a creditelor neperformante din UE**
- Obiectivul acestui proces a avut în vedere crearea premiselor relansării creditării pe fundamente sănătoase, în scopul realizării unei dezvoltări economice durabile

În condițiile unui cost al riscului mult mai mare decât media europeană și a unor cheltuieli operaționale ridicate, marja de profit a băncilor a rămas redusă pe parcursul ultimilor ani

Formarea prețului produselor de creditare

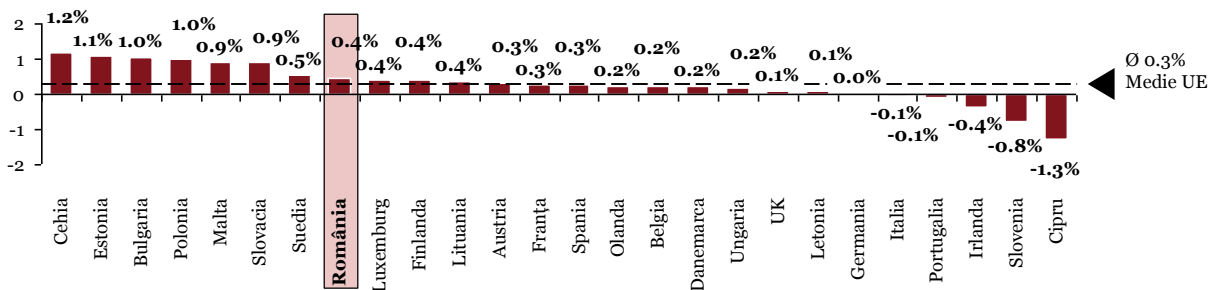

- Rata dobânzii la credite este influențată atât de **factori endogeni**, reprezentați de modul de operare al băncilor ca și intermediar financiar (costul finanțării, costul riscului de credit aferent creditelor acordate și costurile operaționale), cât și de **factori exogeni**, precum instabilitatea fiscală și de volatilitatea mai ridicată a ciclului economic cu creșteri peste media regională urmate de recesiuni mai ample, volatilitate care este accentuată de politicile prociclice., care pun presiuni pe **costul riscului**
- Ponderea costului riscului în total dobândă (2%) **reflectă ultimii 4 ani**, când rata creditelor neperformante a scăzut puternic de la 13.5% în 2015 la 4.9% la sfârșitul lui 2018. **Media pe ultimii 10 ani s-a menținut, în schimb, peste 13%**

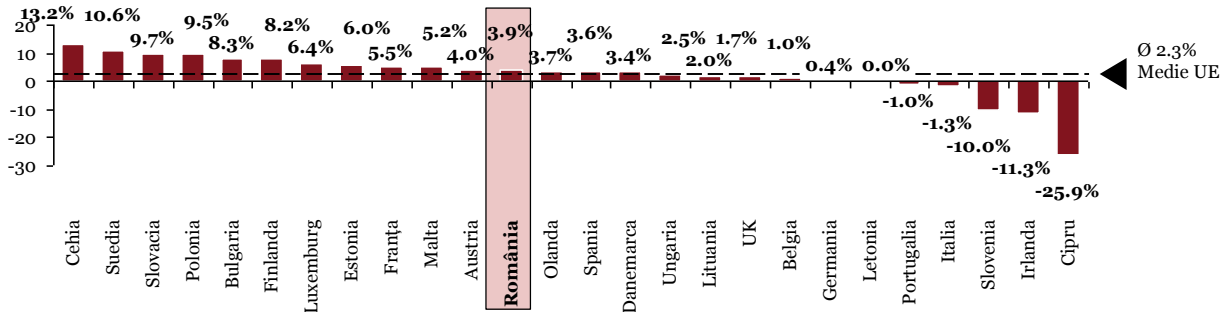
Sursă: Analiză internă PwC, folosind situațiile financiare ale băncilor, pe o perioadă de 4 ani

În aceste condiții, profitabilitatea băncilor s-a situat în ultimii 10 ani sub cea a țărilor din Europa Centrală și de Est

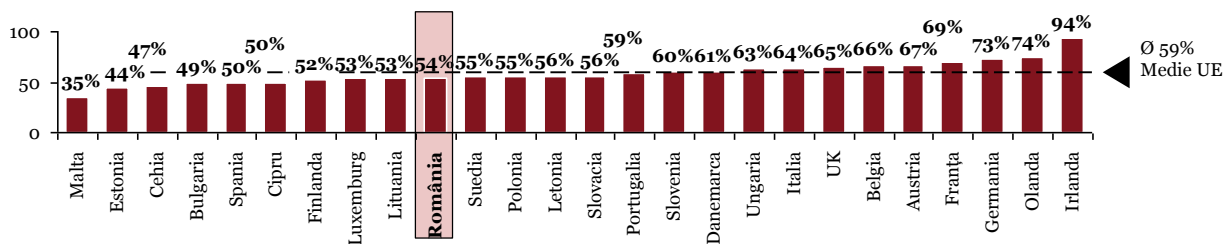
Media randamentului activelor bancare - ROA (% , 2008 - 2017)

Media randamentului capitalului bancar - ROE (% , 2008 - 2017)

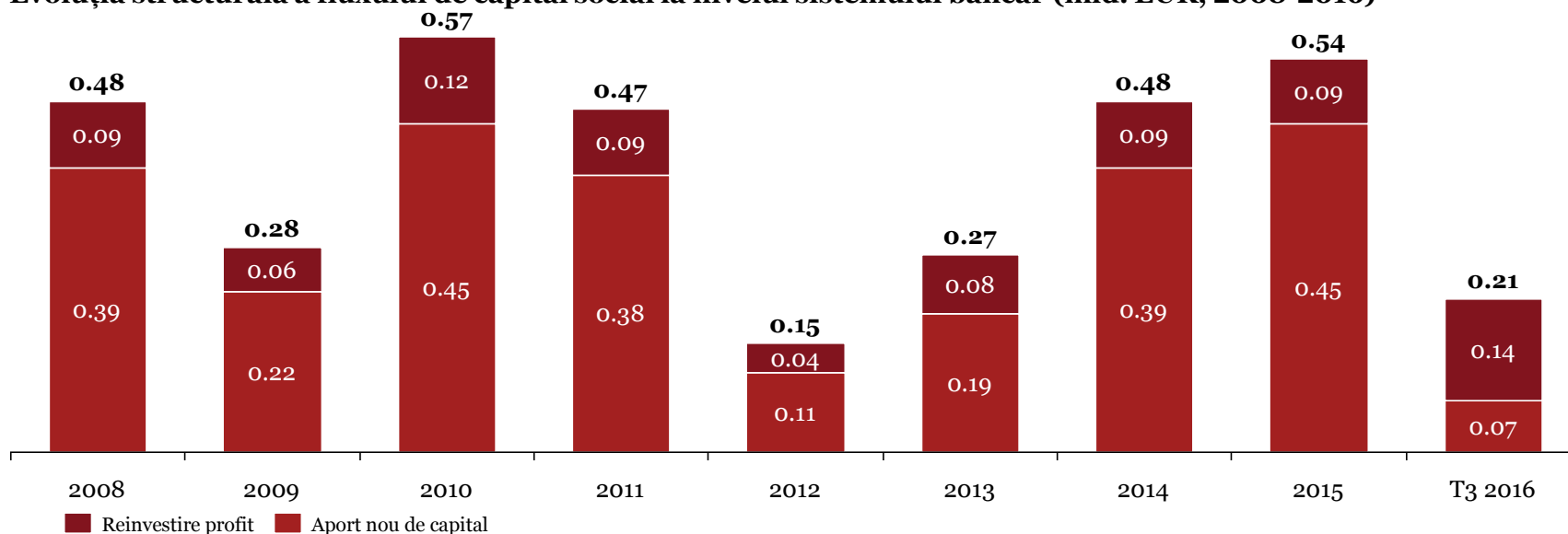
Raportul cost/venituri (% , 2008 - 2017)

- În ceea ce privește randamentul activelor, România se situează pe **locul 8 din 26, cu o valoare a ROA de 0,4%**, marginal mai bună decât valoarea medie a Uniunii Europene de 0,3%, dar semnificativ mai mică decât în alte state din Europa Centrală și de Est, precum Cehia (1,2%), Estonia (1,1%), Bulgaria și Polonia (1,0%), Slovacia (0,9%)
- Similar, din punctul de vedere al **randamentului capitalului propriu (ROE)** România se situează pe **locul 10 din 26**, cu o valoare de 3,9%, semnificativ mai mică decât în alte țări din Europa Centrală și de Est, precum Cehia (13,2%), Slovacia (9,7%), Polonia (9,5%), Bulgaria (8,3%), Estonia (6,0%)
- Din perspectiva **raportului dintre costurile și veniturile operaționale**, România se situează pe locul 10 din 26, valoarea acestui indicator de eficiență fiind inferioară altor țări din ECE, cum ar fi Estonia (44%), Cehia (47%) și Lituania (53%)

Mai mult, pentru a respecta cerințele prudențiale și a crea o bază solidă de creditare, în intervalul 2008-2016, băncile și-au sporit capitalurile proprii cu 3,5 miliarde EUR

Evoluția structurală a fluxului de capital social la nivelul sistemului bancar (mld. EUR, 2008-2016)

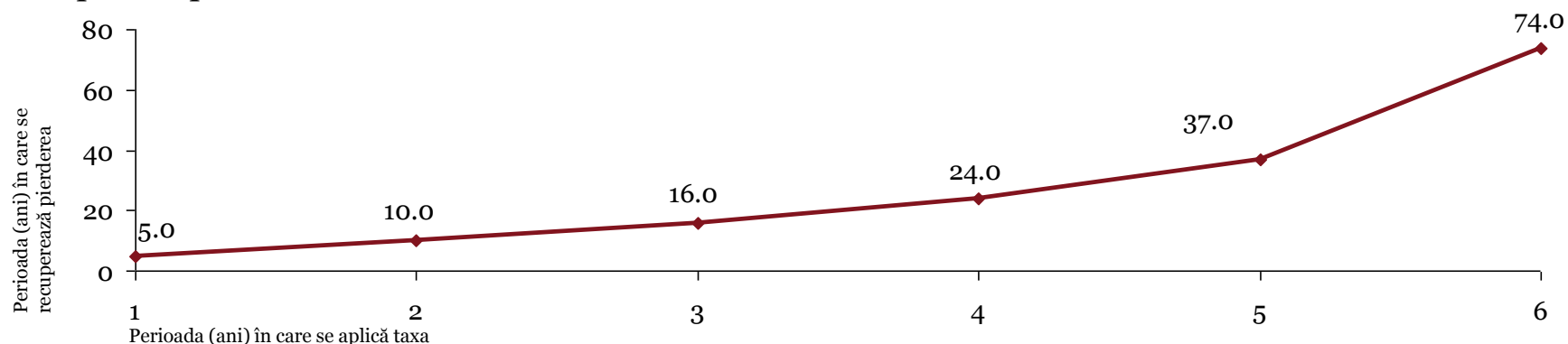

Sursă: Florin Georgescu, (2017). *Capitalul bancar în România, între factor de dezvoltare și sursă de dezechilibru*

- În perioada 2008-2016, băncile și-au crescut capitalurile proprii cu aproximativ **3,5 miliarde EUR, din care 23% au reprezentat profit reinvestit**. Profitul cumulat în aceeași perioadă este de **1,3 miliarde EUR**, ceea ce înseamnă că profitul reinvestit a reprezentat aproximativ **60%**. Acest lucru a dus la majorarea fondurilor proprii disponibile și implicit creșterea capacității de a susține creditarea
- Inițiativele legislative, care pot afecta profitabilitatea sau baza de capital vor avea efecte negative asupra capacității de creditare și astfel asupra potențialului de creștere a intermedierei financiare

Noile reglementări pot genera pierderi suplimentare la nivelul sectorului bancar și implicit la nivelul economiei reale, prin scăderea și mai accentuată a intermedierei financiare

Recuperarea pierderii

- Ordonanța cu privire la taxa pe activele bancare, respectiv Capitolul IV din proiectul de ordonanță de urgență, privind instituirea unor măsuri în domeniul investițiilor publice și a unor măsuri fiscal-bugetare, poate produce efecte negative atât asupra instituțiilor bancare cât și a economiei în general
- Quantumul taxei la nivelul anului 2019 ar fi de 1,2% (având în vedere media ratelor ROBOR la 3 și 6 luni pe ultimul trimestru din anul 2018). Dacă luăm în considerare activele financiare ale sistemului bancar la sfârșitul anului 2018 (estimate la aproximativ 438 miliarde RON, conform datelor BNR), **suma pe care ar trebui s-o plătească băncile s-ar ridica la aproximativ 5.3 miliarde RON**
- Media profitului net în sistemul bancar, în ultimii 4 ani (perioadă în care s-a înregistrat profit) a fost de aproximativ 5,5 miliarde RON, iar media activelor financiare a fost de aproximativ 334 miliarde RON. În ipoteza în care menținem constante aceste niveluri ale profitului și activelor financiare, în funcție de perioada în care taxa rămâne în vigoare, perioada în care băncile pot recupera pierderea suferită crește exponențial
- **Astfel, dacă taxa se menține pe o perioadă de un an, recuperarea pierderii se va realiza în 5 ani, dacă taxa se aplică pe o perioadă de 3 ani, recuperarea se va face în 16 ani, iar în cazul în care taxa este în vigoare pe o perioadă de 5 ani, recuperarea pierderii se va realiza într-un orizont de timp de 37 de ani**. Dacă profitul băncilor va scădea sub acest nivel mediu, taxa aplicându-se activelor financiare, indiferent de profit, efectul va fi mult mai intens

1

*Context intern
și
internațional*

2

*Bariere în
creșterea
intermedierii
financiare*

3

*Soluții
propușe și
impactul
potențial al
creșterii
intermedierii
financiare*

În ultimii 5 ani s-au adoptat aproximativ 50 de legi noi, care au sporit nivelul de impredictibilitate al mediului economic și au crescut riscul perceput de investitori

BARIERE

DESCRIERE

IMPACT

1

Cadrul legislativ
impredictibil

- ❖ În ultimii 5 ani, impredictibilitatea cadrului legislativ bancar s-a accelerat prin creșterea recurentă, de la an la an a numărului de legi și regulamente adoptate (aproximativ 50 de legi noi în perioada 2014-2018).
- ❖ Introducerea unei taxe pe activele bancare (*Capitolul 4 din Ordonanța de urgență nr. 114/2018*) la finalul anului 2018 influențează negativ activitatea de creditare având de asemenea implicații asupra sistemului financiar și dezvoltării economiei
- ❖ Respingerea de către Curtea Constituțională a setului de legi care prevedeau plafonarea dobânzilor la credite, eliminarea caracterului de titlu executoriu al contractelor de împrumut și plafonarea sumelor ce pot fi cerute de recuperatorii de creanțe, la doar 2 luni după aprobare, confirmă volatilitatea sistemului legislativ din România și riscul crescut perceput de către investitori

❖ Bănci:

- Revizuirea produselor și înăsprirea condițiilor de creditare
- Creșterea portofoliului de credite neperformante
- Erodarea ratei de solvabilitate
- Scăderea profitabilității
- Retragerea unor bănci de pe piața bancară
- Modificarea strategiei de investiții și a modelului de business

❖ Populație:

- Creșterea costurilor creditării
- Scăderea puterii de cumpărare

❖ Mediul de afaceri

- Încurajarea finanțării din surse alternative (autofinanțare, credit furnizor, împrumuturi de la acționari)
- Scăderea investițiilor

❖ Stat:

- Băncile vor fi mai puțin interesate în a achiziționa titluri de stat, ceea ce poate influența creșterea costului de finanțare

Alți factori, cum ar fi nivelul redus de automatizare și digitalizare, educația financiară și costurile creditării, influențează negativ creditarea

BARIERE

DESCRIERE

IMPACT

2

Nivelul redus de automatizare și digitalizare

- ❖ Lipsa unei strategii de digitalizare
- ❖ Lipsa educației digitale în rândul populației și mediului de afaceri
- ❖ Infrastructură tehnologică neuniformizată între mediul urban și rural
- ❖ Lipsa convențiilor între mediul public și privat în ceea ce privește realizarea unor baze comune de date
- ❖ Lipsa unui sistem integrat de identificare, autentificare și semnătură digitală, a unui sistem electronic centralizat de procesare a popriilor
- ❖ Mecanisme de creditare complexe

- ❖ Proces de creditare complex din punct de vedere al documentației
- ❖ Timpuri mari de procesare și aprobare a unui dosar de credit
- ❖ Costuri operaționale ridicate
- ❖ Comunicare greoaie între clienți și mediul de afaceri

3

Nivelul scăzut de educație financiară

- ❖ România se află pe ultimul loc în Europa în ceea ce privește educația financiară
- ❖ În clasamentul global, România ocupă locul 124 din 143, la egalitate cu Sudan, Uzbekistan, Honduras¹
- ❖ 21% din antreprenori îl consideră un obstacol în dezvoltarea afacerii²
- ❖ Românii nu accesează sursele de informare potrivite³

- ❖ Neîncrederea în utilizarea produselor bancare pentru dezvoltarea afacerii pentru antreprenori
- ❖ Dificultăți în accesarea fondurilor europene
- ❖ Atitudine ostilă îndatorării la bănci atât pentru persoanele fizice cât și pentru companii

4

Costurile creditării

- ❖ Barierele menționate mai sus pun presiune pe costul creditului, influențând negativ costul riscului și cheltuielile operaționale
- ❖ Din analiza principalilor indicatori ROA, ROE, raportul cost/venit observăm că profitabilitatea sistemului bancar din România este doar marginal superioară mediei UE, dar semnificativ mai mică decât în țările din Europa Centrală și de Est

- ❖ Scăderea intermedierei financiare

1

*Context intern
și
internațional*

2

*Bariere în
creșterea
intermedierii
financiare*

3

*Soluții
propușe și
impactul
potențial al
creșterii
intermedierii
financiare*

Pentru depășirea blocajelor, un set de măsuri poate fi implementat într-un orizont de timp de până la 4 ani

Menținerea unui cadru legislativ stabil

- Consultări cu mediul de afaceri în vederea creării unui **mediu transparent și predictibil**
- Efectuarea cu regularitate a unui exercițiu de **evaluare a riscurilor inițiativelor legislative propuse**
- Un dialog deschis între Guvern, antreprenori, instituții bancare sub forma unor întâlniri de tip workshop, panel de discuție pentru a evalua **impactul potențial al modificărilor legislative**

Facilitarea unei mai bune interacțiuni între bancă și clienți prin intermediul automatizării și a tehnologiilor digitale

- Crearea unui **cadru instituțional favorabil dezvoltării digitalizării**
- Crearea unor structuri de date conexe care să asigure un singur punct de acces pentru toate informațiile necesare
- Eliminarea semnăturii fizice a documentelor și **introducerea semnăturii digitale**
- Sistem centralizat de procesare a popriilor
- **Simplificarea mecanismelor de execuție a creditului bancar** prin integrarea noilor tehnologii

Dezvoltarea nivelului de educație financiară

- Dezvoltarea unei strategii naționale de **educație financiară**
- Programe de educație financiară în școli și universități
- Parteneriate între mediul public și privat realizate prin extinderea listei de participanți în cadrul inițiativelor specifice către reprezentanți ai mediului de afaceri, Guvern, ONG-uri
- Programe dedicate de **coaching și educare a mediului de afaceri pe teme specifice** (management financiar, investiții, mecanismele pieței de capital)

Program public care susține intermedierea financiară prin garanții și co-finanțare

- **Facilitarea accesului la finanțare** pentru firmele care nu dispun de **garanții suficiente**, sau care nu se încadrează în apetitul de risc al băncilor comerciale

Stimularea investițiilor

- Programe de **co-finanțare și accesare a fondurilor europene**
- Creșterea apetitului cetățenilor spre cunoașterea paletei de instrumente financiare complexe
- Bursa de Valori București poate fi un mijloc de finanțare a investițiilor, însă pentru aceasta este nevoie de o **schimbare culturală**, o abordare diferită, **transparență și o adaptare la contextul internațional**

În scopul determinării impactului economic direct al creditării, am simulat legătura între oferta de creditare, activitatea investițională și perspectivele de creștere economică pe termen lung ale economiei României

Impact în creditare	- 3%	- 5%	- 10%
Impact cumulativ pe 5 ani (2019 - 2023, mld RON)	8,4	14,1	28,2
Media anuală a Impactului (mld RON)	1,7	2,8	5,6
Echivalentul alocării bugetare în domeniul.. în anul 2019	cercetării & dezvoltării (100%)	investițiilor în infrastructura de transport (50%)	sănătății (50%)

În condițiile creșterii nivelului intermedierei financiare până la 40%, nivelul maxim atins în 2010, se estimează un surplus potențial de 167 miliarde de RON. Această sumă reprezintă o medie anuală de 33,4 miliarde RON, care ar putea dubla bugetul pentru educație din anul 2019

Mesaj important către toate persoanele care nu sunt autorizate să aibă acces la acest raport

Orice persoană care nu este destinatarul acestui raport sau care nu a semnat și returnat către PricewaterhouseCoopers Management Consultants S.R.L. o scrisoare de acceptare a termenilor PricewaterhouseCoopers Management Consultants S.R.L pentru furnizarea de informații ('Release Letter'), nu este autorizată să aibă acces la acest raport.

În cazul în care o persoană neautorizată primește și citește acest raport, prin citirea raportului, acceptă și agreează următorii termeni:

1. Persoana care citește acest raport înțelege că lucrările desfășurate de PricewaterhouseCoopers Management Consultants S.R.L au fost executate în conformitate cu instrucțiunile furnizate de clientul-destinatar al raportului și au fost executate exclusiv în beneficiul clientului-destinatar al raportului și pentru a fi utilizate de către acesta.
2. Persoana care citește acest raport ia la cunoștință că acest raport a fost întocmit la cererea clientului-destinatar al raportului și poate să nu includă toate procedurile considerate necesare de către cititorul raportului.
3. Persoana care citește acest raport este de acord că PricewaterhouseCoopers Management Consultants S.R.L., partenerii, directorii, angajații și agenții săi nu au și nu își asumă nici o responsabilitate față de aceasta, fie că este stipulată în contract sau rezultată dintr-un prejudiciu (inclusiv limitare, neglijență și încălcarea responsabilității statutare), și nu va fi ținută responsabilă cu privire la nicio pierdere, daună sau cheltuială de nici un fel, cauzată de utilizarea acestui raport de către cititor, sau care este în alt mod consecința faptului că cititorul a primit acces la raport. În plus, cu excepția clientului nostru, cititorul este de acord că nu poate face referire la acest raport, nu îl poate cita sau distribui fără consimțământul scris prealabil al PricewaterhouseCoopers Management Consultants S.R.L

Vă mulțumim!

Bogdan Belciu

Partner, PwC România

bogdan.belciu@pwc.com

Dorian Farkas

Senior Manager, PwC România

dorian.farkas@pwc.com